

Om den saakaldte «Sydplante» i den ægyptiske Kunst.

Af

Jul. Lange.

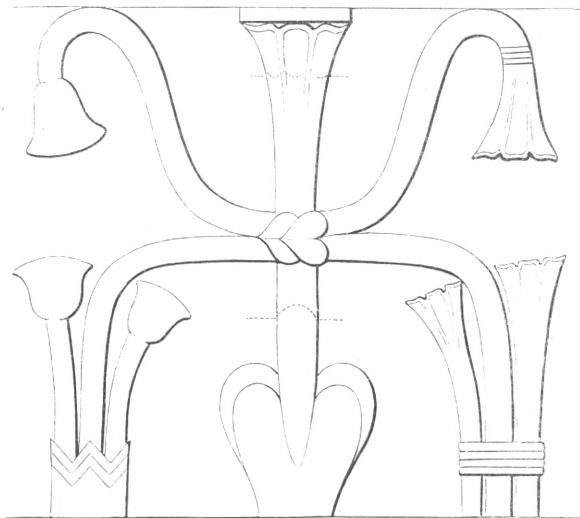
(Meddelt i Mødet den 7de Marts 1884.)

I den Meddelelse om det ioniske Kapitæls Oprindelse og Forhistorie, som jeg fremlagde for Selskabet paa Mødet den 26de Oktober 1877 (offentliggjort i Selskabets Skrifter, historisk-filosofisk Afdeling, 5te Bind, II) paaviste jeg en Overgangsrække af symbolske og ornamentale Former, hvoraf i Tidens Løb det ioniske Kapitæl var fremgaet. Rækken kunde føres tilbage til de to bekendte ægyptiske Tvilling-Symboler, der betegne det nordlige og det sydlige Ægypten. Symbolet for Nord-Ægypten er Papyrus-Plantens Stængel og Skærm; Symbolet for Syd-Ægypten gjengiver derimod ikke nogen bestemt, virkelig Artsform med en saadan botanisk Troskab, at man er i Stand til at paapege det oprindelige Forbillede. Naar man bruger Navnet «Lilie» (fleur de lys) om denne Form, er det kun for at have en nem Betegnelse for den: at opfatte den som Billedet af en Lilie gaar aldeles ikke an. Mærkeligt nok er det en endnu meget almindelig Mening ogsaa blandt de Lærde, at Sydplanten forestiller *Lotos*¹⁾, en Fejltagelse, der saa meget lettere burde kunne rettes, som

¹⁾ Saaledes f. Ex. Perrot & Chipiez, Histoire de l'art dans l'antiquité, Tome I (L'Égypte), Paris 1882, p. 580.

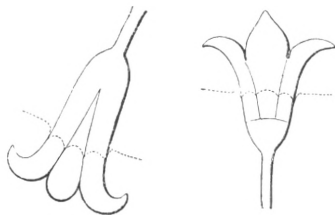
Lotos (nymphæa) i ægyptisk Kunst fremstilles overmaade hyppig i en ganske anden Form, som meget godt gjengiver Naturen, men som aldeles ikke ligner Syd-Planten.

Da jeg fremlagde min Meddelelse og umiddelbart derefter udgav den, kjendte jeg intet Middel til at bringe Lys i den Uklarhed, der hersker med Hensyn til Sydplantens oprindelige Betydning. Men under senere Ophold i Udlandets Museer har jeg lagt Mærke til et Faktum, som ubestridelig angiver Vejen til at komme Sagen paa Spor, endog giver en vis Ret til at forsøge at gætte Gaaden. Jeg siger udtrykkelig: gætte; thi løses kan den visselig ikke med Sikkerhed gennem den lagttagelse, jeg skal meddele. Men da denne i hvert Fald maa anerkjendes for at have Betydning med Hensyn til Forstaaelsen af Symbolets Udvikling, og derigjennem ogsaa kaster Lys over slige Tegns Udvikling i Almindelighed indenfor den ægyptiske Kunsts Omraade, anser jeg den for at have Interesse nok til at meddeles.

Knuden af Nord- og Syd-Planten paa Chefrens Statue (efter Forf.s Tegning).

Det er bekjendt, og anført og illustreret i min tidligere Meddelelse, at Nord- og Sydplanten hyppig forekomme i indbyrdes Forbindelse, nemlig sammenknyttede til en Knude, paa Sidefladerne af de ægyptiske Kongestatuers Troner, udhugne som Relief eller som Koilanaglyf. Denne Knude findes ogsaa paa et Monument fra det gamle Rige, det 4de Dynasti, nemlig paa Diorit-Statuen af Kong Chefren (Khawra) — den bekjendte Pyramide-Bygger —, der tilligemed 8 andre, mindre vel bevarede Statuer af den samme Konge fandtes af Mariette i et underjordisk Rum under Sfinx-Templet ved Gizeh; Originalen er i Museet i Bulak, Afstøbninger findes i flere udenlandske Museer (f. Ex. Paris og Berlin). Men paa dette Monument har Sydplanten en Form, der er meget forskjellig fra den, som den senere fik, medens dens Plads og dens Sammenfletning med Nordplanten (Papyrus), der her er gjengivet væsentlig som den ogsaa gjengives senere¹⁾, giver Sikkerhed for, at Fremstillingens Mening og Betydning er den samme, og at det kun er Formen, som er forskjellig.

Sydplanten i senere Former.

I Hovedsagen bestaar Forskjellen deri, at medens der paa senere Monumenter sidder en bredere, aaben Blomst paa en

¹⁾ Paa Chefrens Monument er det endog somme Steder meget tydeligt, at Nordplantens Stængel er skarpkantet, hvilket jo passer fuldkomment til Cyperusarterne. Syd-Plantens Stængel er trind.

smallere Stilk, gaar Stænglen i den ældre Form umærkelig over i en mere og mere aaben Krone, der ved fremhævede Længdefolder deler sig i flere Afdelinger, saaledes at disses Flader imellem de fremhævede Folder ere noget hule. Kun paa ét Sted har jeg paa de Afstøbninger, som jeg i Mangel af det originale Monument har undersøgt, iagttaget en lille Række indridsede Tværlinier, der danne en Slags Sondring mellem Stænglen og Kronen. For Øjet viser Kronen sig tredelt; men Meningen maa naturligvis være, at den i Virkeligheden har været sex- eller mindst femdelt. Den Tredeling af Kronen, som vi se i de senere Fremstillinger, og som der angiver to store, oventil udrullede Kronblade, gennem hvis Mellemrum man ser en Kolbe hæve sig i Midten af Kronen¹⁾, er altsaa oprindeligt ment ganske anderledes. Medens Kronens Tredelinger i de yngre Former hver for sig have konvext Gjennemsnit, have de i den ældre Form et konkavt. Bægeret, hvoraf der i den ældre Form ikke er Spor, og som den ej engang har Plads til, turde maaske senere, da man aabenbart har glemt Formens oprindelige Mening, (undertiden) være føjet til i Henhold til almindelige botaniske Erfaringer, eller af Hensyn til det symmetriske Forhold til Nordplanten, idet Papyrus-Skærmens Svøb hyppigst er fremstillet i temmelig skuffende Overensstemmelse med et Bæger.

Mærkelig og usædvanlig er paa Chefren-Monumentets Knude ogsaa den Maade, hvorpaa Sydplanten gror op fra Grundlinjen i særskilte Stængler, sammenbundne med Tverbaand.

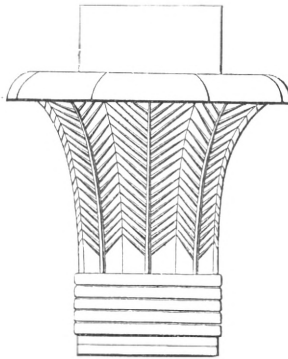
Hvor meget det her omtalte Symbol end røber sin høje Ælde ved sine afvigende Former og sin solide, tunge og massive Udførelse, saa maa man dog antage, at Symbolet har gennemgaaet en — maaske lang — Udviklingsproces, forinden det blev bragt i den her foreliggende Form. Et umiddelbart

---

¹⁾ Ogsaa paa senere Monumenter ser man engang imellem, skjønt sjældent, den jævne Overgang mellem Stænglen og Kronen, medens Kronens Tredeling, saa vidt som jeg har set, aldrig har den ældre Form.

tydeligt Billede af en virkelig Planteform er Sydplanten heller ikke her. Vi kunde for saa vidt lade os nøje med at konstatere den faktiske Udvikling fra den ældre Form til den nyere og tage den til Indtægt for Erkjendelsen af, at den Slags Symboler indenfor den ægyptiske Kunsts egne Grænser ingenlunde vare fastslaaede i én Gang for alle vedtagne Former, men tværtimod udviklede sig gennem stærke Ændringer. Tillige maa vi hævde, at den Forandring af Kronens Form og Tredeling, som vi her saa at sige se foregaa for vore Øjne, indeholder en meget sikker Garanti for, at den senere «Lilie»form, der spiller en saa stor Rolle i Oldtidens Ornamentik, især i den græske, virkelig er af rent ægyptisk Oprindelse.

Naar vi nu skulle vove en Gætning om Formens oprindelige Betydning, ville vi nævne Daddelpalmen, der har og i

Palme-Kapitel fra den ptolemæiske Periode.

Oldtiden har havt en meget fremragende Betydning blandt Syd-Ægyptens Kulturplanter. I den senere ægyptiske Kunst fra den ptolemæiske Periode er Palmen benyttet til Søjlekapitæler i en Form, der har en vis Lighed med Sydplanten paa Chefrens Statue. Paa begge Former minde Tværlinierne under

Kronen om den Maade, hvorpaa Daddelpalmens Blade (populært: «Palmegrene») endnu under visse Forhold sammenbindes i Afrika.

Jeg overser naturligvis ikke den Indvending, at Palmens Stamme jo ikke lader sig flette sammen med Papyrus-Stænglen til en Knude som den der fremtræder paa Symbolet. Men denne Knude kan under ingen Omstændigheder opfattes som Billedet af noget virkeligt. En saadan symbolsk Komposition kan først være forsøgt, efter at de enkelte Planteformers symbolske Anvendelse var saa vidt fremskreden, at deres oprindelige billedlige Betydning allerede i det væsentlige var fordunklet og forglemt.
